

Anna Patajoki

Kotiseutumuseot Keski-Suomessa

Ongelmia ja ratkaisuja

Opinnäytetyö

Kevät 2015

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Konservoinnin tutkinto-ohjelma

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Konservoinnin koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Rakennuskonservointi

Tekijä: Anna Patajoki

Työn nimi: Kotiseutumuseot Keski-Suomessa – ongelmia ja ratkaisuja

Ohjaaja: Janne Jokelainen

Vuosi: 2015

Sivumäärä: 41

Liitteiden lukumäärä: -

Opinnäytetyössäni tutkin keskisuomalaisten kotiseutumuseoiden nykytilaa rakennuskonservaattorin näkökulmasta. Työssä käydään läpi tyypillisimmät ongelmat ja rakennusten vauriot sekä pohditaan niihin mahdollisia ratkaisuja. Kohteina olivat useista rakennuksista koostuvat ulkomuseot. Työni puitteissa vierailin kuudessa eri kotiseutumuseossa. Kyseiset museoalueet toimivat työssäni esimerkkikohteina.

Lähes jokaisessa Suomen kunnassa on oma kotiseutumuseo. Kotiseutumuseoita on perustettu 1900-luvun alusta lähtien. Useimmiten perustajana on ollut paikallinen kotiseutuyhdistys, ja suurinta osaa kotiseutumuseoista hoidetaan yhä vapaaehtoisvoimin. Syy museoiden perustamiseen on ollut tahto säilyttää oman alueen kulttuuri- ja rakennusperintöä jälkipolville.

Ongelmat ovat samankaltaisia kaikissa kotiseutumuseoissa. Tyypillisimpiä ongelmia ovat rahoituksen ja työvoiman vähyys sekä kosteuden välillisesti aiheuttamat vauriot. Museorakennusten korjaaminen on haastavaa. Korjauksissa tulisi säilyttää rakennusten autenttisuus. Myös perinteiset puukatteet lisäävät haasteita museorakennusten hoitoon.

Rakennusten kunto tulisi tarkastaa vuosittain ja laatia niille konservointisuunnitelma. Mahdollisten vaurioiden syy tulee aina selvittää ja poistaa. Vesikatko ei saa vuotaa, ja alapohjan tulee tuulettua riittävästi. Aluskatetta ja sadevesikouruja voi harkita tapauskohtaisesti.

Avainsanat: kotiseutumuseo, talomuseo, ulkomuseo

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Conservation

Specialisation: Building Conservation

Author: Anna Patajoki

Title of thesis: Outdoor museums in Central Finland – problems and solutions

Supervisor: Janne Jokelainen

Year: 2015

Number of pages: 41

Number of appendices: -

In my thesis, I studied home land museums in Central Finland from the conservator's perspective. I focus on common problems and damage in museum buildings and on solutions to problems. Museum areas consist of several buildings. I visited six different museums, and these museums were used as examples in my study.

There is a home land museum in almost every municipality in Finland. Home land museums have been found since the beginning of the 20th century. In most cases, the founder has been a local home land trust, and most of them are still taken care of voluntarily. The reason why museums were found was a desire to save the regions' cultural heritage for the posterity.

Problems are mostly the same at every museum. Typical problems include the scarcity of funding and of voluntary workers as well as damages indirectly caused by dampness. It is challenging to take care of a museum. While repairing a building, one should save its authenticity. Traditional wood roofs are also challenging.

The condition of buildings should be checked every year. A conservation plan should be made. The reason for possible damage should be found out. The roof should not leak and the base floor should be sufficiently ventilated. The installation of roof-covering sheeting and rain gutters can be considered depending on the case.

Keywords: home land museum, house museum, open-air museum

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvaluettelo	5
Käytetyt termit ja lyhenteet	8
1 JOHDANTO	9
2 KOTISEUTUMUSEOT	10
2.1 Yleistä.....	10
2.2 Kotiseututyön historiaa.....	11
3 KESKI-SUOMEN KOTISEUTUMUSEOT	14
3.1 Pälämäen kotiseutumuseo, Jämsä	15
3.2 Aarresaaren kotiseutumuseo, Jämsänkoski	16
3.3 Kuoreveden kotiseutumuseo.....	17
3.4 Keuruun kotiseutumuseo	18
3.5 Joutsan talomuseo.....	19
3.6 Hankasalmen museokylä.....	20
4 TYPILLISIMMÄT ONGELMAKOHDAT JA RATKAISUT	21
4.1 Perinteiset puukatteet	22
4.2 Ilkivalta.....	28
4.3 Kosteus: tuhohyönteiset ja lahottajasisienet.....	30
4.4 Resurssit.....	33
4.5 Korjaustoimet museoissa.....	36
5 POHDINTA	39
LÄHTEET	40

Kuvaluettelo

Kuva 1 Yksityiskohta Jämsänkosken Aarresaaren kotiseutumuseon vilja-aitasta, joka on hieno esimerkki taidokkaasta keskisuomalaisesta talonpoikaisrakentamisesta. 11

Kuva 2 Kuoreveden kotiseutumuseo talviasussa. 13

Kuva 3 Pälämäen kotiseutumuseon haikupirtti vuodelta 1735. 15

Kuva 4 Aarresaaren kotiseutumuseon Kalliokosken mylly vuodelta 1879 sekä Köykän tilalta siirretty vilja-aitta vuodelta 1748. 16

Kuva 5 Kuoreveden kotiseutumuseon päärakennus, Virkajärven talo. 17

Kuva 6 Keuruun kotiseutumuseon kärryliiteri (edessä) sekä kokkitalli. 18

Kuva 7 Joutsan talomuseon tuulimylly vuodelta 1842. 19

Kuva 8 Hankasalmen museokylän riihi 1840-luvulta. 20

Kuva 9 Kotiseutumuseot ovat talvisin kylmillään. Keuruun kotiseutumuseon päärakennus, Kukkamon talo vuodelta 1853 (laajennus 1880). 21

Kuva 10 Kelles-/kourukatto Hankasalmen museokylän hiilikopissa. 22

Kuva 11 Uudehko pärekatto Aarresaaren kotiseutumuseossa Jämsänkoskella. 23

Kuva 12 Tiheällä limityksellä tehty lautakatto Kuoreveden kotiseutumuseon riihessä. Lautakatto on tehty vuonna 1981. 24

Kuva 13 Jämsässä Pälämäen kotiseutumuseon aittojen vuotavat pärekatot olivat peitetty pressuilla talvella 2014–15. 25

Kuva 14 Jämsän Pälämäen kotiseutumuseon päärakennus, Lepolan pirtti 1790-luvulta. Rakennuksen pärekatto odottaa uusimista. 25

Kuva 15 Joutsan talomuseon päärakennus, Mesiäisen talo 1700-luvulta (laajennus 1800-luvulta). Rakennuksen seinässä kasvaa paikoin vihreää leväkasvustoa. 26

Kuva 16 Jämsänkosken Aarresaaren kotiseutumuseon tehdastyöläisen mökin porraskiveltä on roiskunut sadevesi seinälle. Alin hirsi on jouduttu joskus vaihtamaan. 27

Kuva 17 Jämsänkosken Aarresaaren kotiseutumuseon päärakennus, Kosken rustholli vuodelta 1840. Rakennuksen runko painuu enemmän kuin kuisti, joten kuisti on vinossa rakennukseen päin. Puiset sadevesikourut ovat asennettu johtamaan sadevesi pois päin rakennuksesta. 28

Kuva 18 Jämsänkosken Aarresaaren kotiseutumuseossa rakennuksen seinää on veistelty. 29

Kuva 19 Keuruun kotiseutumuseon riihen oveen ja seinään on kirjoitettu. 29

Kuva 20 Keuruun kotiseutumuseon päärakennuksen vintillä hirsien välistä tulee purua, mikä viittaa hyönteisvaurioon. 31

Kuva 21 Keuruun kotiseutumuseon päärakennuksessa olevien kangaspuiden jalan juuresta on löytynyt purua. 32

Kuva 22 Kuoreveden kotiseutumuseon kolmoisaitta on perustettu lähelle maata. Rakennusta on nostettu, mutta ei liikaa. 33

Kuva 23 Keuruun kotiseutumuseon päärakennuksen kamarissa on jäljennökset rakennuksen alkuperäisistä maalatuista seinäpapereista. Myös katto on maalattu alkuperäisen mallin mukaan. Alkuperäisenlaiset seinäpinnat luovat aidomman interiöörin. 34

Kuva 24 Joutsan talomuseon ohjelmalava, jonka on suunnitellut Risto Vuolle-Apiala. Lava on hieman erillään museopihasta ja istuu ympäristöönsä. 35

Kuva 25 Kuoreveden kotiseutumuseon kellotornin liitos on vuotanut ja lahottanut vintin lattiaa. Kohtaan on tehty huomaamaton paikka, eikä ole turhaan vaihdettu koko lattialautaa. 37

Kuva 26 Jämsänkosken kotiseutumuseon Aarresaaren päärakennuksen ikkunat ovat päässeet huonoon kuntoon, mutta ovat silti täysin kunnostettavissa. 37

Kuva 27 Hankasalmen museokylässä on tarkoitus uusia savutuvan pistekota vuoden 2015 aikana. Uudet puut on kuorittu talkoovoimin ja tuotu paikalle hevosvoimin. 38

Käytetyt termit ja lyhenteet

Talomuseo	Ulkomuseo. Usein usean rakennuksen kokonaisuus. Kotiseutumuseotyyppi.
Esinemuseo	Museo, joka esittelee pelkkiä esineitä ilman niiden ympärille luotuja interiöörejä. Myös kotiseutumuseotyyppi.
Paritupa	Asuinrakennustyyppi, jossa on kaksi suunnilleen samankokoista huonetta molemmissa päissä sekä nämä yhdistävä eteinen keskellä.
Yksinäisriihi	Pienin suomalainen riihityyppi, jossa kiuas, kuivausparret ja puintilattia ovat samassa tilassa.
Kokkitalli	Luhtiaittaa muistuttava ja siitä kehittynyt kaksikerroksinen rakennus, jonka alakerrassa on talli ja rehusuoja ja yläkerrossa heinäsuoja tai aitta.
Ruumenlato	Riihen yhteydessä sijaitseva lato, jossa on säilytetty ruumia eli viljaa puitaessa irtoavia kevyimpiä roskia.

1 JOHDANTO

Kotiseutumuseot ovat rakentuneet tahdosta säilyttää oman alueen rakennusperintöä sekä historiaa tuleville sukupolville. Museoalueet pyrkivät esittämään entisajan elämää mahdollisimman autenttisesti, ja samalla säilyttämään muutoin jo osittain hävinneitä rakennuksia ja esineistöä. Kotiseutumuseot ovat tärkeä osa suomalais-ta rakennusperintöä.

Aikanaan kotiseutumuseot ovat perustettu suurella innolla ja aktiivisuudella. Väki-määrä ja resurssit ovat saattaneet vähentyä perustamisajoista, mutta monet koti-seutuyhdistykset yhä hoitavat vaativia kohteita vapaaehtoisesti.

Museorakennukset ovat lähes aina talvisin kylmillään. Useissa rakennuksissa ole-vat perinteiset puukatteet vaativat huoltoa ja uusimista nykyisiä katteita tiheämmin. Lisäksi museoalueet ovat asumattomina aina vaarassa joutua ilki-vallan kohteeksi.

Opinnäytetyöni tarkoitus on selvittää kotiseutumuseoiden nykytilanne Keski-Suomen alueella. Selvitys keskittyy usean rakennuksen ulkomuseoalueisiin. Opin-näytetyöni puitteissa vierailin kuudessa kotiseutumuseossa: Jämsässä, Jämsän-koskella, Kuorevedellä, Keuruulla ja Hankasalmella. Kaikki kohteet sijaitsevat ete-läisessä Keski-Suomessa. Alueeksi valikoitui Keski-Suomi, sillä se on oma koti-seutuni.

Opinnäytetyössäni tutkin kyseisten kotiseutumuseoiden yleiskunnon sekä selvitin kunkin museon ongelmakohdat. Ongelmat ovat kaikissa museoissa samantapai-sia. Työssäni käyn läpi yleisimmät ongelmat ja selvitän niihin mahdollisia ratkaisuja.

2 KOTISEUTUMUSEOT

2.1 Yleistä

Suomessa on 350 kotiseutumuseota. Käsite kotiseutumuseo pitää sisällään kaksi päätyyppiä: ulko- tai talomuseot, sekä makasiini- tai esinemuseot. Ulkomuseo koostuu usean rakennuksen ryhmästä, joka usein kuvaa maatilán pihapiiriä. Tukholmassa sijaitseva Skansenin ulkomuseo toimi innoittajana 1900-luvun alun ensimmäisille ulkomuseoille. Näitä ulkomuseoita kutsuttiin aluksi nimellä Vanhatalo (*gammelgård*), myöhemmin talomuseo. Makasiinimuseo taas on vanha viljamakasiini, johon on koottu paikallista esineistöä. Makasiinimuseon tarkoitus on lähinnä olla esinemuseo. Lähes jokaisessa Suomen kunnassa on oma kotiseutumuseo. (Heinonen 2010, 153–154, 158, 167.)

Yksi kotiseutuyhdistysten perustava ajatus on alusta alkaen ollut oman kotiseutumuseon perustaminen ja ylläpitäminen. Kotiseutumuseot ovat lähes aina kotiseutuyhdistysten perustamia, mutta osa yhdistyksistä on luovuttanut museon omistuksen kunnalle, usein silti itse toimien asiantuntija-apuna. (Turunen 1996, 11.) Myös kunnat ja yksityiset keräilijät ovat perustaneet kotiseutumuseoita (Stenfors 2007, 351).

Ulkomuseoalue kuvaa perinteistä suomalaista asumista sekä rakentamista, aina paikallisesta näkökulmasta. Yleensä museoalue koostuu paikalleen siirretyistä maatilán rakennuksista. Ulkomuseoissa myös rakennus on museoesine, ei pelkästään sen sisältö. Museorakennusten tulisi olla esimerkkikohteita vanhan rakennusperinnön säilyttämisessä. (Mattila, Kaukonen & Salmela 2006, 119–120.)

Kuva 1 Yksityiskohta Jämsänkosken Aarresaaren kotiseutumuseon vilja-aitasta, joka on hieno esimerkki taidokkaasta keskisuomalaisesta talonpoikaisrakentamisesta.

2.2 Kotiseututyön historiaa

1800-luvun nationalismi ja vuosisadan vaihteen poliittiset tapahtumat herättivät kiinnostuksen suomalaisuuteen, kotiseutuun sekä Suomen kansan menneisyyteen ja näin ollen vaikuttivat suomalaisen museolaitoksen syntyyn. Sortokausien ja venäläistämisen vastustus sekä toisaalta elintason nousu herättivät uuden kansallisen itsetunnon. (Kostet 2010, 25–26.)

1800-luvulla heränneen kansallistunnon vuoksi koettiin tärkeäksi säilyttää varsinkin talonpoikaisperinnettä, elämää sekä esineitä. Järjestäytynyt kotiseutuliike käynnistyi Suomessa vuonna 1894 opettaja Robert Boldtin toimesta. Tuolloin Boldt loi kotiseutututkimukselle sisällön ja suuntaviivat. Suomen vanhin ulkomuseo on vuonna 1900 avattu Sagalund Kemiönsaarella. Sagalundin perusti yksityinen ke-

räilijä Nils Oskar Jansson. Ensimmäiset kotiseutuyhdistykset perustettiin myös vuosisadan vaihteessa. Alussa toiminta painottui Uudellemaalle, mutta 1900-luvun alkupuolella se laajeni koko Suomeen. (Stenfors 2007, 39, 45, 53, 115, 165, 435.)

1900-luvun alussa myös maaseudulla nousi huoli paikallisen perinteen katoamisesta (Mattila ym. 2006, 193; Kostet 2010, 26). Suomessa haluttiin korostaa maanviljelyksen ja talonpoikaiselämän arvoa. Vanhaa esineistöä kerättiin kotiseutuyhdistysten sekä yksityisten ihmisten toimesta usein jo ennen oman museon perustamista. Maatalouden uudistusten johdosta tuli tarpeelliseksi kerätä vanhoja työvälineitä säilytettäväksi, niiden muutoin jäädessä tarpeettomiksi. (Stenfors 2007, 116, 166.)

Varhaisimmat maaseudun paikallismuseot perustettiin 1900-luvun alussa. Tuolloin Muinaistieteellisessä toimikunnassa Helsingissä käytiin keskustelua siitä, pystytäänkö paikallismuseoita hoitamaan asianmukaisella tavalla. Kuitenkin maaseudulla oman museon perustamista pidettiin kuntien oikeutena, ja ajateltiin esineistön kuuluvan omaan kuntaan. (Heinonen 2010, 154–155, 159.)

Kotiseutuyhdistyksiä on perustettu eniten vuosina 1945–54. Näiden yhdistysten tärkeimpiä tehtäviä oli oman kotiseutumuseon perustaminen. Sotavuodet lujittivat ihmisten kotiseutukiintymystä ja samaan aikaan alkoi esimerkiksi maatalouden koneellistuminen. Perinteinen hirsirakentaminen hävisi pikkuhiljaa ja monet maatilan rakennukset kävivät tarpeettomiksi. Kotiseutuyhdistyksiä perustettiin runsaasti vielä 1960–70-luvuillakin. (Turunen 2004, 19–20, 41–42, 138.)

Rakennuksia alettiin museoida juuri ennen suurta muutosta. Elintason nousu ja kaupungistuminen aiheuttivat vanhojen rakennusten purkamisaallon, ja rakennusten museoiminen tuli tarpeeseen. (Turunen 1996, 31.)

Syyt, miksi kotiseutumuseoita on perustettu, ovat tietenkin vanhan rakennuskannan ja esineistön säilyttäminen ja pelastaminen tuhoutumiselta. Myös menneisyyden ja historian tuntemisen lisääminen ja esi-isien kunnioittaminen koettiin tärkeäksi. Lisäksi paikallismuseot halusivat lisätä paikallistietoisuutta ja vahvistaa paikallistunnetta. (Stenfors 2007, 236–237.)

Kuva 2 Kuoreveden kotiseutumuseo talviasussa.

3 KESKI-SUOMEN KOTISEUTUMUSEOT

Keski-Suomessa on 19 paikallismuseota. Niistä yhdeksän on nykyiselle paikalleen siirrettyjä usean rakennuksen kokonaisuuksia. Opinnäytetyössäni tutustuin tarkemmin kuuteen museoalueeseen, jotka sijaitsevat Jämsässä, Jämsänkoskella, Keuruulla, Kuorevedellä, Joutsassa ja Hankasalmella. Valitut museoalueet sijaitsevat kaikki eteläisessä Keski-Suomessa. Lisäksi vastaavat usean rakennuksen kokonaisuudet löytyvät mm. Konnevedeltä, Laukaasta sekä Kinnulasta. Alkuperäisellä paikallaan sijaitsevat, myös usean rakennukset kokonaisuudet ovat Luhanگان Mäkitupalaismuseo sekä Keski-Suomen museon erityiskohde Pienmäen talomuseo Hankasalmella. Muut maakunnan kotiseutumuseot ovat esimerkiksi viljamakasiinimuseoita. (Suomen museoliitto 2015.)

Keskisuomalaiset kotiseutumuseot kuvaavat pääasiassa 1700–1800-luvun talonpoikaiskulttuuria. Alueena Keski-Suomi sijaitsee itäisen ja läntisen kulttuurin välimaastossa, joten se on saanut vaikutteita molemmista kulttuuripiireistä. Tapojen sekoittuessa ja uusien syntyessä on syntynyt keskisuomalainen kulttuuri.

Perinteisessä keskisuomalaisessa pihapiirissä rakennukset ovat sijoittuneet hajanaisesti, ilman sen suurempaa suunnitelmallisuutta, mutta kuitenkin toimivasti. Savupirtti eli haikutupa väistyi savujohdollisen tuvan tieltä 1800-luvun puoleenväliin mennessä lähes koko maakunnasta. 1700–1800-luvulla Keski-Suomessa yleistyivät paritupa, joka usein tehtiin jatkamalla savupirttiä toisella tuvalla. Keskelle jäi eteinen eli porstua. Paritupa on yleinen kotiseutumuseoiden päärakennuksena. Tyypillistä perinteiselle Keskisuomalaiselle pihapiirille ovat myös aittarivistöt, luhtiaitta, kokkitalli sekä yksinäisriihi, jossa usein oli lisänä olki-/ruumenlato. (Keski-Suomen museo 1984, 8–13, 15.)

3.1 Pälämäen kotiseutumuseo, Jämsä

Pälämäen kotiseutumuseo perustettiin Jämsän kotiseutuyhdistyksen toimesta 1950-luvulla tarpeesta löytää yhdistyksen omistamille esineille ja aitoille sijoituspaikka. Paikaksi valikoitui Jämsän jokivarressa sijaitseva kallioinen Pälämäen alue, jossa on sijainnut rautakautinen polttokalmisto. Museo sijaitsee vuokratontilla, jonka omistaa viereinen Kristillinen kansanopisto. Ensimmäinen museoalueelle siirretty rakennus oli Lepolan pirtti vuonna 1950. (Olkkonen 1997, 12–13.) Alueelle on siirretty myös viisi aittaa, jalkamyly, vaja, haikupirtti, kokkitalli sekä nuottatalas (Vesteri 2004–2007).

Pälämäen museoalue siirtyi Jämsän kauppalan hallintaan vuonna 1972. Tuolloin museon rakennukset olivat melko huonossa kunnossa. Museorakennusten siirrostä toiseen paikkaan on keskusteltu useaan otteeseen, viimeksi 1990-luvun alussa. Pälämäki on kuitenkin edelleen todettu parhaaksi paikaksi museolle. (Olkkonen 1997, 41–42, 49–50.)

Kuva 3 Pälämäen kotiseutumuseon haikupirtti vuodelta 1735.

3.2 Aarresaaren kotiseutumuseo, Jämsänkoski

Aarresaaren kotiseutumuseo perustettiin Jämsänkosken kotiseutuyhdistyksen toimesta yhdistyksen saatua vuonna 1951 lahjoituksena ratasmyllyn. Harvinaiselle, puukoneistolla varustetulle myllylle tarvittiin sijoituspaikka, joka löytyi Kankarisveden eteläpäässä sijaitsevasta Aarresaaresta. Seuraava museoalueelle tuotu rakennus oli myllyn viereen sijoitettu vilja-aitta.

Aarresaari oli alun perin oikea saari, ja ensimmäiset rakennukset tuotiinkin sinne vesiteitse. Myöhemmin saari liitettiin mantereeseen pengertämällä ja museoalue laajeni osittain täyttömaan päälle päärakennuksella, kirkkovenetalaalla, kahdella tehdastyöläisen mökillä, savusaunalla, kahdella eräaitalla sekä riihellä. Aarresaaren erikoisuus ovat Jämsänkosken paperitehtaan työläisen mökit, jotka kertovat juuri tehdaskaupungin omaa historiaa. (Seppänen 1970, 10, 12, 14–15.)

Kuva 4 Aarresaaren kotiseutumuseon Kalliokosken mylly vuodelta 1879 sekä Köykän tilalta siirretty vilja-aitta vuodelta 1748.

3.3 Kuoreveden kotiseutumuseo

Kuorevesi-Seuran omistama ja hoitama Kuoreveden kotiseutumuseo sijaitsee Kuoreselän rannassa kaukana kyläkeskuksesta. Yksi syy Kuorevesi-seuran perustamiseen oli Virkajärven talon uhka joutua polttopuuksi ja halu pelastaa se museokäyttöön. Kotiseutumuseon perustaminen alkoi Virkajärven talon ostosta polttopuun hinnalla, ja rakennuksen siirrosta museoalueelle vuonna 1956. (Hänninen 1991, 495.)

Myöhemmin alueelle on siirretty savupirtti, kaksi aittaa, puuliiteri, paja, heinätalli, kolmas aitta, kolmoisaitta sekä viimeisenä, vuonna 1981, riihi. Museon avajaisia vietettiin vuonna 1963. Museo sijaitsee Pohjois-Kuoreveden kylät ry:ltä vuokratulla tontilla, jossa tila on käytetty hyvin, ja tontti on täynnä rakennuksia. Museon päärakennuksen eli Virkajärven talon ullakolle on tehty esinenäyttely. (Pietiläinen 2013, 2–6, 10.)

Kuva 5 Kuoreveden kotiseutumuseon päärakennus, Virkajärven talo.

3.4 Keuruun kotiseutumuseo

Keuruun kotiseutumuseo perustettiin Keurusselän Seura ry:n toimesta vuonna 1959. Museo sijaitsee Keuruun uuden kirkon vieressä, seurakunnalta vuokratulla tontilla. Ensimmäinen paikalle siirretty rakennus oli Kukkamon vanha päärakennus vuonna 1957. Museoalue laajeni nopealla tahdilla, ja samana vuonna alueelle siirrettiin vielä kirkkoaitta, kokkitalli ja yksinäisaitta. Seuraavana vuonna paikalle pystytettiin tuulimylly. Myöhemmin alueelle siirrettiin vielä vilja-aitta, museoalueella kärryliiterinä toimiva isompi aitta, savusauna, riihi ja paja. (Rainio 1993, 18–26.)

Museon päärakennus oli erikoisesti aikanaan toiminut kahden tilan yhteisenä päärakennuksena. Päärakennuksen ullakko on sisustettu esinenäyttelytilaksi. Erikoista museoalueella on kirkkoaitta, jonalaisissa 1800-luvulla kaukaa kirkkoon tulleet keuruulaiset yöpyivät. (Kukkamo 1999, 14, 24, 26.)

Kuva 6 Keuruun kotiseutumuseon kärryliiteri (edessä) sekä kokkitalli.

3.5 Joutsan talomuseo

Joutsan talomuseo on perustettu vuonna 1964 Ylä-Koiravuoren alueelle, jossa jo vanhastaan oli rakennuspaikka. Alun perin talomuseo oli Joutsan kunnan hallinnassa, mutta jo vuonna 1965 perustettiin Joutsan kotiseutuyhdistys huolehtimaan uudesta talomuseosta. Museosta haluttiin nimenomaan talonpoikaiskulttuuria esittelevä, sillä naapurikunnissa Hartolassa ja Sysmässä oli jo kartanomuseo sekä mäkitupalaimuseo.

Ensimmäisenä paikalle siirrettiin tuulimylly, joka valmistui vuonna 1967. Seuraavaksi museoalueelle siirrettiin Mesiäisen talo päärakennukseksi, ja vuosien kuluessa alue laajeni kahdella riviaitalla, riihellä, ruumen- ja pahnatallilla, saunalla ja pajalla. (Musikka 1976, 820–822.) 1990-luvulla alueelle on rakennettu veteraaniaitaa sekä esiintymislava.

Kuva 7 Joutsan talomuseon tuulimylly vuodelta 1842.

3.6 Hankasalmen museokylä

Hankasalmen kotiseutumuseo koostuu sekä viljamakasiinissa sijaitsevasta esinemuseosta, että museokylästä. Museosta vastaa vuonna 1954 perustettu Hankasalmen kotiseutuyhdistys, jonka suunnitelmana oli alusta alkaen oman museon perustaminen. Jo samana vuonna aloitettiin keskustelut manttaalikunnan kanssa viljamakasiinin muuttamisesta museoksi. Vuonna 1879 rakennetussa viljamakasiinissa toimiva esinemuseo vihittiin käyttöön vuonna 1962.

Kotiseutuyhdistys olisi alun perin halunnut Pienmäen tilan museokseen. Pienmäkeä ei kuitenkaan silloin vielä myyty, ja myöhemmin se siirtyi Keski-Suomen museoyhdistyksen ja Keski-Suomen museon hallintaan. Tulevalle omalle museokylälle saatiin tontti läheltä esinemuseota vuonna 1964 ja alueelle siirrettiin tuulimylly, savutupa, sepänpaja, hiilikoppi sekä riihi. Avajaisia vietettiin jo saman vuoden heinäkuussa. Seuraavana vuonna museokylä täydentyi kokkitallilla ja vaateaitalla ja vuonna 1966 navetalla ja päärakennuksella eli Hallan tuvalla, joka valmistui rahoitusvaikeuksien vuoksi tosin vasta vuonna 1977. Hallan tupa toimii vuokrattavana juhlatalona. Myöhemmin alueelle pystytettiin vielä savusauna, halkoliiteri ja vuonna 1998 venekatos. (Ilves 2014, 13, 16–17, 23, 27, 32.)

Kuva 8 Hankasalmen museokylän riihi 1840-luvulta.

4 TYYPILLISIMMÄT ONGELMAKOHDAT JA RATKAISUT

Tyypillisimmät ja suurimmat ongelmat kotiseutumuseoissa ovat melko samoja jokaisessa esimerkkikohteessa. Suurin yhteinen ongelma on resurssien, eli työvoiman ja rahoituksen vähyys, joka vaikuttaa välillisesti moneen asiaan. Museorakennusten halutaan esittelevän perinteistä rakentamista. Perinteiseen rakentamiseen kuuluvat puukatteet vaativat säännöllistä huoltoa ja uusimista. Myös kylmillään olo saattaa välillisesti aiheuttaa rakennuksiin vaurioita ja museoalueiden asumattomuus houkuttaa ilkivaltaa.

Tyypillisimmät ongelmakohdat olen havainnut tutustuessani museokokonaisuuksiin museoista vastaavien henkilöiden ystävällisellä avustuksella. Olen valinnut työhöni yleisimmät ongelmat, jotka ovat tulleet ilmi lähes jokaisessa esimerkkikohteessa. Näihin ongelmiin olen pyrkinyt itse löytämään ratkaisuja sekä myös koonnut museoiden omia ratkaisuja ongelmiin.

Kuva 9 Kotiseutumuseot ovat talvisin kylmillään. Keuruun kotiseutumuseon päärakennus, Kukkamon talo vuodelta 1853 (laajennus 1880).

4.1 Perinteiset puukatteet

Vanhimmat suomalaiset katteet olivat puukatteita. Näitä ovat esimerkiksi malkakatto, palkkikatto (kouru-/kelleskatto), liistekatto, lautakatto, paanukatto ja pärekatto. Vanhin kattorakenne on vuoliaskatto, jossa vuoliaiset lovettiin hirsisiin päätykolmioihin. Vuoliaisten päälle saattoi tehdä malka-, palkki-, liiste-, tai lautakaton. (Valonen & Vuoristo 1994, 65–67.)

Kuva 10 Kelles-/kourukatto Hankasalmen museokylän hiilikopissa.

Pärekatto yleistyi 1800-luvun lopulla teollisten naulojen, uusien koneiden (pärehöylä) sekä sahatavaran myötä. Vuoliaskaton sijaan kattotuolirakenteet yleistyivät. Myös sekarakenteita esiintyi. Pärekatto vaatii ruodelaudoituksen, ja eroaa näinollen muista puukatteista. (Vuolle-Apiala 2006, 107, 110.) Pärekatosta tuli hyvin suosittu, osittain halpuutensa takia, ja se korvasi monia vanhempia puukatteita (Valonen & Vuoristo 1994, 65–67).

Kotiseutumuseot esittelevät näitä perinteisiä katemateriaaleja. Pärekatto on monissa museoissakin yleisin kate. Pärekaton tekotapa on vielä hyvin tunnettu, eikä katto uutena vuoda. Pärekaton ikä riippuu päreen laadusta sekä ympäröivistä olosuhteista. Keskimäärin hyvä pärekatto kestää 25 vuotta (Vuolle-Apiala 2006, 108).

Kuva 11 Uudehko pärekatto Aarresaaren kotiseutumuseossa Jämsänkoskella.

Osassa museoista puukatteet pärekattoa lukuun ottamatta on todettu toimimattomiksi. Osassa taas puukatteet ovat toimineet hyvin. Jämsänkosken Aarresaaren vilja-aitaan, päarakennukseen sekä myllyyn oli museoon siirrettäessä tehty uralautakatot leveästä laudasta, mutta laudat vääntyilivät, eivätkä ne pitäneet vettä (Ahlstedt 2014). Myöhemmin lautakatot korvattiin päre- ja huopakatoilla. Kuoreveden kotiseutumuseon savutuvan lautakatteen päälle on vastikään tehty kolmiorimahuopakate, sillä harvalla limityksellä tehty lautakatto ei pitänyt vettä. Saman museon riihessä on kreosootilla kyllästetystä puusta tiheällä limityksellä tehty lautakatto, jota ei ole rakennuksen museossa olon aikana tarvinnut uusia (Pietiläinen 2015).

Kuva 12 Tiheällä limityksellä tehty lautakatto Kuoreveden kotiseutumuseon riihessä. Lautakatto on tehty vuonna 1981.

Lähes kaikki perinteiset puukatteet ovat edustettuina Keski-Suomen kotiseutumuseoissa. Hankasalmen museokylästä esimerkiksi löytyy kelles/kourukatto hiilikopista, malkakatto vaateaitasta, pärekatto savutuvasta ja jopa nurmikate saunasta. Museoon on myös suunnitteilla lautakatto korvaamaan kokkitallin nykyisen kuitusementtikatteen (Kolehmainen 2015).

Puukatteet ovat lyhytikäisiä. Kotiseutumuseoissa yleisin korjaustoimenpide on pärekaton uusiminen. Pärekatokkaan ei enää ole kovinkaan halpa, sillä se joudutaan usein teettämään ammattilaisilla (Kuitunen & Partanen 2015). Jatkuvan korjausvelvoitteen takia joissain museoissa on päädytty suurimpien rakennusten kattamiseen pitkäikäisimmillä katemateriaaleilla, esimerkiksi Kuorevedellä pelti- ja Keuruulla huopakatteella. Jämsänkosken Aarresaaren myllyrakennus on katettu huovalla. Aarresaassa päarakennuksen pärekaton alla on huopa aluskatteena ja Pälämäellä Jämsässä päarakennuksen pärekaton alla on osittainen aluskate (Ahlstedt 2014.) Pälämäellä aittojen pärekatot olivat päässeet jo niin huonoon kuntoon, että ne olivat talveksi 2014–15 peitettävä pressuilla. Katteiden korjaus on alkanut keväällä 2015. Kellotornien läpiviennit ovat osoittautuneet ongelmallisiksi, ja ovat vuotaneet Kuorevedellä ja Keuruulla (Pietiläinen 2015; Kukkamo 2015).

Kuva 13 Jämsässä Pälämäen kotiseutumuseon aittojen vuotavat pärekatot olivat peitetty pressuilla talvella 2014–15.

Vesikate ei saa missään tilanteessa vuotaa. Aluskatteen käyttö pärekaton alla suojaa arvokasta rakennusta mahdollisilta vuodoilta. Aluskate ei kuulu perinteiseen rakentamiseen, mutta se on vaihtoehto modernille katteelle. Aluskatteen tulisi jatkua seinälinjan ulkopuolelle. Pärekaton rakenteeseen aluskate on mahdollista toteuttaa. Muihin puukatteisiin aluskatteen tekeminen on hankalampaa. Puukatteet tulisi puhdistaa roskista vuosittain ja samalla tutkia kateen kunto. Katteet, jotka vaativat tervausta, tulisi tervata riittävän usein. Vanhoissa katoissa tervausväli on noin viisi vuotta (Kaila, Pietarila & Tomminen 1987, 93).

Kuva 14 Jämsän Pälämäen kotiseutumuseon päärakennus, Lepolan pirtti 1790-luvulta. Rakennuksen pärekatto odottaa uusimista.

Puukatteiden teko voi olla haastavaa, sillä niistä on säilynyt melko vähän perimätietoa. Puukatteen teossa vanhoja ohjeita kannattaa tutkia. Apua kateen tekemiseen voi myös kysyä kohteista, joissa kateen teko on onnistunut hyvin. Katteet tulee tehdä laadukkaasta puutavarasta.

Perinteisiin puukatteisiin ei välttämättä ole yhdistetty vesikouruja ja syöksytorvia. Museorakennuksissa ne ovat hyvin näkyvä osa ja mietittävät aina tapauskohtaisesti. Vesikourujen puuttuminen voi aiheuttaa veden roiskumisen rakennuksen seinille ja tämä aiheuttaa pitkällä aikavälillä vaurioita. Joutsan talomuseon päärakennuksen takaseinässä kasvaa paikoin vihreää levä- ja jäkäläkasvustoa, joka on todennäköisesti aiheutunut veden roiskumisesta rakennuksen seinille.

Kuva 15 Joutsan talomuseon päärakennus, Mesiäisen talo 1700-luvulta (laajennus 1800-luvulta). Rakennuksen seinässä kasvaa paikoin vihreää leväkasvustoa.

Vihreää levä- ja jäkäläkasvustoa kasvaa myös esimerkiksi Jämsänkosken Aarresaaren toisen tehdastyöläisen mökin ovesa sekä Jämsän Pälämäen päärakennuksen ovesa, sillä vesi on roiskunut astinkivistä ja rappuselta osuen oveen sekä ovenalushirteen. Levä ja jäkälä eivät vahingoita puuta, eikä niitä näinollen tarvitse poistaa (Kaila 2004, 347–348). Niiden kasvaminen kuitenkin viestii ylimääräisestä kosteudesta, joka saattaa aiheuttaa myös lahovaurion.

Kuva 16 Jämsänkosken Aarresaaren kotiseutumuseon tehdastyöläisen mökin porraskiveltä on roiskunut sadevesi seinälle. Alin hirsi on jouduttu joskus vaihtamaan.

Jämsänkosken Aarresaassa päärakennukseen on tehty puiset vesikourut, jotka johtavat veden kauas rakennuksesta ja ovat osoittautuneet toimiviksi (Ahlstedt 2014). Puu onkin luontevin materiaalivalinta puukatteisiin asennettaville vesikouruille. On tärkeää, että kourujen kaadot ovat oikeaan suuntaan, ettei vesi valu esimerkiksi kuistin kohdalla rakennukseen päin. Syöksytorven voi korvata esimerkiksi vesikourun päähän asennettavalla kettingillä tai kepillä jota pitkin vesi johtuu maahan.

Kuva 17 Jämsänkosken Aarresaaren kotiseutumuseon päärakennus, Kosken rustholli vuodelta 1840. Rakennuksen runko painuu enemmän kuin kuisti, joten kuisti on vinoon rakennukseen päin. Puiset sadevesikourut ovat asennettu johtamaan sadevesi pois päin rakennuksesta.

4.2 Ilkivalta

Asumattomat vanhat rakennukset joutuvat valitettavan usein ilkivallan kohteeksi. Kotiseutumuseoissa ilkivalta lisää työmäärää ja tuottaa turhia kustannuksia. Pahimmassa tapauksessa ilkivallan takia menetetään arvokasta kulttuuriperintöä.

Esimerkkikohteista Hankasalmen kotiseutumuseo on ainoana säästynyt ilkivallalta (Kolehmainen 2015). Kuoreveden kotiseutumuseo on myös, ehkä syrjäisen sijaintinsa vuoksi, lähes säästynyt ilkivallalta, poikkeuksena viime kesänä museossa vierailut murtovaras (Pietiläinen 2015). Jämsänkosken Aarresaassa seinähirsiiä on veistelty ja niihin on kirjoiteltu.

Kuva 18 Jämsänkosken Aarresaaren kotiseutumuseossa rakennuksen seinää on veistetty.

Jämsän Pälämäen museoaluetta on käytetty tupakkapaikkana ja pahimmassa tapauksessa tupakantumpit on heitetty kissanluukusta sisälle rakennuksiin (Ahlstedt 2014). Myös Keuruun kotiseutumuseon alueelta löytyy säännöllisesti tupakantumppeja ja muuta roskaa (Kukkamo 2015). Rakennusten seiiniin on myös kirjoitettu. Pahin ilkeimmäksi laskettava tapahtuma esimerkkikohteissa oli Joutsan riihen palo. Teko ei välttämättä ollut tahallinen, mutta aiheutti suurta vahinkoa tulen liekkien viedessä rakennuksen lisäksi myös esineistön riihen sisällä (Kuitunen & Partanen 2015).

Kuva 19 Keuruun kotiseutumuseon riihen oveen ja seinään on kirjoitettu.

Eräänlaista ilkivaltaa on myös oravien ja lintujen paha tapa viedä tilkkeet seinähirsien väleistä. Tämä on ongelmana esimerkiksi Hankasalmen ja Jämsänkosken museoalueilla, joissa hirsien välit vaativat ahkeraa uudelleen tilkitsemistä. Verkot estävät eläinten pääsyn rakenteisiin, mutta seinää ei voi vuorata verkolla. Verkkoa kuitenkin kannattaa käyttää estämässä eläinten pääsy esimerkiksi alapohjaan.

Syrjäisen sijainnin takia jotkut museoalueet saavat olla rauhassa. Kameravalvonta saattaa ehkäistä ilkivaltaa tai edes auttaa syyllisen kiinni saamisessa. Museoalueen aktiivinen käyttö ja ihmisten läsnäolo ehkäisee ilkivaltaa varmasti eniten. Jos jotain suurta vahinkoa pääsee tapahtumaan, vakuutus auttaa korjauskustannuksissa.

Seiniin raapustelu ja roskaaminen ovat valitettavan usein lasten ja nuorten tekemää. Ilkivallan ennaltaehkäisyä on lasten ja nuorten otto mukaan museotoimintaan. Kaikki kotiseutumuseot ottavatkin mielellään vastaan koululaisryhmiä. Hankasalmen museokylässä järjestetään jopa oppitunteja (Kolehmainen 2015).

4.3 Kosteus: tuhohyönteiset ja lahottajasienet

Pahimmat rakennuksissa elävät märän ja lahonpuun tuholaiset ovat tupajumi, hirsijumi ja kuolemankello. Näistä kuolemankello ja hirsijumi ovat suurin uhka kylmillään oleville rakennuksille ja tupajumi rakennusten sisällä oleville huonekaluille. Lisäksi on olemassa lukuisia muita, harvinaisempia puussa eläviä tai sitä syöviä hyönteisiä. Tuhohyönteiset voi tunnistaa lentorei'istä puussa tai mikroskoopilla, jos kyseisen yksilön löytää. (Laine & Orrenmaa 2012, 48–49.) Mahdollisen hyönteisvaurion voi havaita purusta lattialla. Syy vaurioon on usein (ulkopuolisen) kosteuden aiheuttama. (Mattila ym. 2006, 162.)

Toinen kosteudesta johtuva vaurionaiheuttajaryhmä on lahottajasienet. Kosteuden lisäksi lahottajasienet vaativat kasvaakseen lämpöä, ravintoa ja happea. Jos jokin näistä puuttuu, sieni ei elä. Sieni leviää ilmassa itiöiden avulla ja puussa rihmasto-
jen avulla. Yleisimpiä rakennuksia lahottavia sieniä ovat lattiasieni, kellarisieni, laakakäävät, saunasieni ja aidaskääpä. Näistä lattia- ja kellarisieni viihtyvät ala-

pohjissa ja kellareissa, laakakääpä kellarissa ja ullakoilla, saunasieni lähinnä kosteissa saunoissa ja aidaskääpä ulkorakenteissa. (Kaila 2004, 307–311.)

Paras tilanne hyönteis- ja lahottajasienivaurioiden välttämiseksi olisi pitää museorakennukset lämpiminä sekä kuivina. Museorakennuksia kuitenkin harvemmin lämmitetään, joten ainakin riittävästä tuuletuksesta sekä puhtaudesta tulisi huolehtia. Kosteudesta aiheutunut vaurio saattaa johtaa myös hyönteisvaurioon. (Mattila ym. 2006, 161–162.)

Kuva 20 Keuruun kotiseutumuseon päärakennuksen vintillä hirsien välistä tulee purua, mikä viittaa hyönteisvaurioon.

Keuruun kotiseutumuseon päärakennuksen ylimmistä hirsistä on löytynyt pieni hyönteisvaurio, jolle ei toistaiseksi ole löytynyt yksiselitteistä syytä. Saman rakennuksen alakerrassa olevien kangaspuista on myös löytynyt etenevä hyönteisvaurio.

Kuva 21 Keuruun kotiseutumuseon päärakennuksessa olevien kangaspuiden jalan juuresta on löytynyt purua.

Hankasalmen museokylän kokkitallissa on ollut alapohjasta ylös seinää pitkin nouseva sienikasvusto, joka hävisi kun rakennuksen edestä kaivettiin maata pois, ja alapohjan tuuletus parani. Museokylän savutuvan lattiassa oli 1980-luvulla homeja hyönteisvaurio, joka korjaantui alapohjan eristeiden poistolla. Tällä hetkellä museon päärakennuksessa, Hallan tuvassa, on mahdollinen kosteusvaurio, josta viestii rakennuksen sisätilojen outo haju. (Kolehmainen 2015.) Hallan tupaan on siirron yhteydessä vuonna 1975 valettu maanvarainen laatta (Ilves 2014, 32). Rakennukseen tulisi tehdä vauriokartoitus, jonka yhteydessä etenkin alapohjan kunto tulisi tutkia.

Monet lahottajat viihtyvät parhaiten alapohjissa, joten alapohjan riittävästä tuuleuksesta on huolehdittava. Lisäksi mahdolliset tuuletusaukot tulee olla kesäisin avattuna. (Kaila 2004, 308, 335.) Rakennusten tulee olla irti maasta, mutta joidenkin museorakennusten ominaispiirre on olla perustettu lähelle maata, eikä tätä tule muuttaa. Ylimääräinen, tiheä kasvillisuus tulisi kuitenkin poistaa rakennusten ympäriltä. Vesikaton pitkäaikainen vuotaminen todennäköisesti johtaa myös sienikasvuston esiintymiseen. Lahottajien tai hyönteisten aiheuttamalla vauriolla on aina syy, ja se on poistettava. Muut korjaustyöt, etenkin museorakennuksissa, tulee aina tehdä harkiten. (Mattila ym. 2006, 161, 165.)

Kuva 22 Kuoreveden kotiseutumuseon kolmoisaitta on perustettu lähelle maata. Rakennusta on nostettu, mutta ei liikaa.

4.4 Resurssit

Suurin osa kotiseutumuseoista hoidetaan vapaaehtoisvoimin, usein vain museooppaat ovat palkattua työvoimaa. Museoista vastaavat kotiseutuyhdistykset harvemmin pystyvät itse omilla varoillaan korjaamaan museorakennusten mahdollisia vaurioita. Osa museoista saa säännöllistä rahallista tukea kunnalta. Loput tarvittavista varoista haetaan eri avustuslähteistä. Myös vapaaehtoisia toivottaisiin lisää museotyöhön.

Kotiseutumuseoissa rakennukset vievät hyvin usein kaikki resurssit ja esineistö jää vähemmälle huomiolle. Samoin interiööreihin ei ole aina ollut mahdollista panostaa. Siirrettäessä rakennuksia museoalueille on usein menetetty mahdolliset alkuperäiset sisäpintamateriaalit. 1700–1800-lukujen talopoikaisissa tuvissa ja pirteisissä seinät ovat yleensä olleet hirsipinnalla, mutta savujohdollisten paritupien kamarien seinät on varallisuudesta riippuen paperoitu ja maalattu tai maalattu suoraan

hirsipinnalle (Keski-Suomen museo 1984, 55, 57.) Näistä pinnoista tulisi mahdollisuuksien mukaan tehdä rekonstruktiot asiantuntijoiden avustuksella.

Kuva 23 Keuruun kotiseutumuseon päärakennuksen kamarissa on jäljennökset rakennuksen alkuperäisistä maalatuista seinäpapereista. Myös katto on maalattu alkuperäisen mallin mukaan. Alkuperäisenlaiset seinäpinnat luovat aidomman interiöörin.

Piha-alue on olennainen osa museokokonaisuutta. Hankasalmella Puutarhaseura on istuttanut perinneperennoja museokylän pihaan, mikä sekä lisää viihtyisyyttä, että saattaa auttaa säilyttämään harvinaisemmiksi käyneitä lajikkeita. Perinnekasvien lisäksi kotieläinten, esimerkiksi lampaiden läsnäolo kesäisin lisää maatalomaista vaikutelmaa. Kotiseutumuseoiden rakennukset pyrkivät yleensä muistuttamaan maatilan pihapiiriä, mutta kaikkien museoiden ympäristöt eivät aivan vastaa tätä mielikuvaa. Näissä kohteissa maatilan pihapiirimäisyyteen tulisi pyrkiä mahdollisuuksien salliessa. Valitettavasti museot eivät aina itse pysty täysin vaikutta-

maan ympäristöönsä. Joutsan talomuseon edestä aukeavan peltoaukean toivotaan säilyvän kaavoituspaineista huolimatta (Kuitunen & Partanen 2015).

Yhteistyö muiden yhdistysten ja järjestöjen kanssa hyödyttää usein molempia osapuolia. Esimerkiksi Hankasalmella ja Jämsänkoskella tehdään yhteistyötä paikallisen palokunnan kanssa (Kolehmainen 2015; Ahlstedt 2014). Kotiseutumuseoilla on usein mahdollisuus tarjota tiloja tai piha-aluetta toisten yhdistysten käyttöön, ja saada mahdollisesti siitä vastapalveluksia. Yhteistyö myös museoalueen markkinoinnissa esimerkiksi kunnan matkailupalveluiden kanssa säästää omia resursseja.

Joutsan talomuseo pyrkii olemaan Tukholman Skansenin ja Helsingin Seurasaa-
ren tapaan toiminnallinen ulkomuseo (Kuitunen & Partanen 2015). Museoalueelle on pystytetty kaksi ohjelmalavaa, joista suuremman on suunnitellut arkkitehti Risto Vuolle-Apiala. Myös useat muut kotiseutumuseot järjestävät tapahtumia jotka sisältävät ohjelmaa sekä perinnenäytöksiä. Nämä tapahtumat ovat suosittuja. Kynnys vieraillla kotiseutumuseossa tulisi olla pieni. Museon tulisi olla saavutettava, helposti lähestyttävä sekä helposti löydettävissä.

Kuva 24 Joutsan talomuseon ohjelmalava, jonka on suunnitellut Risto Vuolle-Apiala. Lava on hieman erillään museopihasta ja istuu ympäristöönsä.

Keski-Suomessa toimi vuosina 2008–2014 ELY-keskuksen ohjaama ja Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittama Laatus perinnerakentamiseen ja ympäristönhoitoon (LAPE) – projekti. Projekti työllisti vuosittain 60 työtöntä mm. perinnera-

kentämisen alalle. (Ympäristöhallinto.) Monet Keski-Suomen kotiseutumuseot hyötyivät projektista. Esimerkiksi Jämsänkosken Aarresaareen tehtiin projektin puitteissa monta uutta pärekattoa (Ahlstedt 2014). Projektille toivotaan jatkoa. Jämsän kaupunki on LAPE-projektin päättymisen jälkeen koonnut oman paikallisen työllistämishankkeen, joka keväällä 2015 Museoviraston avustuksen turvin kunnostaa Pälämäen kotiseutumuseon rakennuksia (Ahlstedt 2015).

Kotiseutuyhdistykset voivat hakea avustusta museorakennusten hoitoon esimerkiksi Museovirastolta museoiden harkinnan varaisista avustuksista ja ELY-keskukselta sekä joissain tapauksissa Suomen kotiseutuliitolta seurantalojen korjausavustusta, Suomen kulttuurirahastolta tai Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta (LEADER-rahasto).

Korjaustoimissa Museovirasto sekä maakuntamuseo ovat kotiseutumuseoiden asiantuntija-apuna. Keski-Suomen maakuntamuseon, eli Keski-Suomen museon roolia pidetään hyvin tärkeänä esimerkiksi Hankasalmen kotiseutuyhdistyksessä (Kolehmainen 2015). Museovirasto on julkaissut vuonna 2006 kirjan ”Opas paikallismuseon hoitoon”, joka on hyvä, päivitetty opas museoiden ylläpitoon.

4.5 Korjaustoimet museoissa

Ulkomuseoissa rakennukset ovat paitsi museoesineiden säilytys- ja esittelypaikkoja, myös itse museoesineitä. Museorakennuksia kunnostettaessa tulisi aina kiinnittää erityistä huomiota autenttisuuden säilymiseen. Kunnostustöissä tulee käyttää perinteisiä työtapoja ja materiaaleja. (Mattila ym. 2006, 119.) Turhaan ja liikaa ei saa korjata ja iän tuomaa patinaa museorakennuksissa ei saa poistaa. Rakennusten iän tuoma kuluneisuus tulee hyväksyä. Vaurion aiheuttajan löytäminen ja poistaminen on tärkeämpää kuin itse vaurion korjaaminen. Asiantuntija-apua tulisi käyttää aina kun se on mahdollista.

Kuva 25 Kuoreveden kotiseutumuseon kellotornin liitos on vuotanut ja lahottanut vintin lattiaa. Kohtaan on tehty huomaamaton paikka, eikä ole turhaan vaihdettu koko lattialautaa.

Museorakennuksiin olisi hyvä joskus teettää vauriokartoitus asiantuntijalla, ja esimerkiksi vauriokartoituksen pohjalta olisi hyvä tehdä kirjallinen kunnostus-/konservointisuunnitelma muutamaksi vuodeksi kerrallaan etukäteen. Jämsän kaupungin omistamaan Pälämäen kotiseutumuseoon on tehty korjaussuunnitelman kolmeksi vuodeksi eteenpäin (Ahlstedt 2014). Näin rakennusten kunto on selvillä ja vältetään suurilta yllätyksiltä.

Kuva 26 Jämsänkosken kotiseutumuseon Aarresaaren päärakennuksen ikkunat ovat päässeet huonoon kuntoon, mutta ovat silti täysin kunnostettavissa.

Vakavat vauriot kannattaa korjata mahdollisimman nopeasti niiden ilmenemisen jälkeen, lisävaurioiden välttämiseksi. Rakennuksia tulee huoltaa säännöllisesti, jotta vakavia vaurioita ei esiintyisi. Esimerkiksi ikkunoiden kuntoa tulisi tarkkailla. Kotiseutumuseoiden rakennusten ikkunat ovat usein 1800-luvun urapuite- tai kitti-ikkunoita (Mikkola & Böök 2011, 54–55.) Näiden ikkunoiden kunnossapitäminen ja korjaaminen on mahdollista ja kannattavaa. Mahdollisia aikaisempia väärin tehtyjä korjauksia tulee muuttaa alkuperäistä vastaaviksi, jos ne aiheuttavat rakennukselle lisävaurioita.

Rakennuksia kunnostettaessa ainakin näkyvät työstöjäljet tulisi tehdä perinteisillä työkaluilla, vaikka osa työstä tehtäisiinkin nykyaikaisilla työmenetelmillä. Pintakäsittelyissä tulisi käyttää samaa maalityyppiä kuin alkuperäinenkin on ollut. Maalityypin tunnistamisessa voi tarvittaessa käyttää asiantuntija-apua.

Kuva 27 Hankasalmen museokylässä on tarkoitus uusia savutuvan pistekota vuoden 2015 aikana. Uudet puut on kuorittu talkoovoimin ja tuotu paikalle hevosvoimin.

5 POHDINTA

Keskisuomalaisiin kotiseutumuseoihin tutustuminen on ollut hyvin mielenkiintoista. Vieraillessani museokohteissa minut otettiin kaikkialla todella hyvin vastaan. Kotiseutuyhdistyksille kaikki apu museoiden kunnossapitoon on tarpeellista. Valitsemissani kuudessa esimerkkimuseossa rakennusten kunto vaihteli jonkin verran, mutta ongelmat olivat jotakuinkin samoja.

Puukatteet vaativat tiheää uusimista, ja jos uusimisväli venyy liian pitkäksi, vuotava kate aiheuttaa lisää vaurioita. Pärekattoon voi harkita aluskatetta tapauskohtaisesti. Kattojen kunto on tärkeää tarkastaa vuosittain. Samalla tulisi tarkastaa myös muiden rakennusosien kunto ja se, että rakennusten alapohjat pääsevät tuulettumaan riittävästi. Museoalueiden toivoisi olevan aktiivisessa käytössä, joka osittain myös ehkäisisi ilkvallan tekijöitä.

Rakennusten kunnossapidon eteen on tehty paljon työtä ja käytetty lukuisia vapaaehtoisia työtunteja. Museokohteet ovat vaativia kunnossapidon kannalta. Niitä tulisi hoitaa harkiten ja huolella. Tulisi säilyttää museorakennusten autenttisuus ja säilyttää mahdollisimman paljon alkuperäistä, mutta silti estää vaurioiden syntymisen.

Museorakennusten ylläpito vaatii asiantuntevuutta, varallisuutta sekä motivoituneita henkilöitä. Kotiseutuyhdistykset osaavat melko hyvin käyttää asiantuntija-apua sitä tarvittaessa. Museotyö ei itsessään ole rahallisesti kannattavaa, eikä sen kuulu olla. Museorakennusten hoito on siis miltei kokonaan erilaisten avustusten varassa, ja niiden saanti on joskus epävarmaa. Lisäksi monissa kotiseutuyhdistyksissä aktiivisten toimijoiden määrä on vähentynyt museon perustamisajasta, ja vapaaehtoista ja osaavaa työvoimaa voi olla vaikea saada.

Keskisuomalaiset kotiseutumuseot ovat hienoja kokonaisuuksia täynnä oman paikkakuntansa rakennusperinnettä sekä historiaa. Niiden toivoisi säilyvän kunnossa ja aktiivisessa käytössä vastaisuudessakin.

LÄHTEET

- Ahlstedt, H. 2014. Puheenjohtaja. Jämsänkosken kotiseutuyhdistys ry. / Palvelus-
asiantuntija. Jämsän kaupunki. Haastattelut 24.10.2014 ja 27.4.2015.
- Heinonen, J. 2010. Kotiseutumuseoiden ja muiden paikallismuseoiden synty. Te-
oksessa: S. Pettersson & P. Kinanen (toim.) Suomen museohistoria. Helsinki:
Suomalaisen kirjallisuuden seura, 153–167.
- Hänninen, H. 1991. Kuoreveden kirja. Kuorevesi: Kuoreveden kunta ja seurakun-
ta.
- Ilves, A. 2014. Kuusi vuosikymmentä kotiseututyötä: Hankasalmen kotiseutuyhdis-
tys ry. 1954-2014. Hankasalmi: Hankasalmen kotiseutuyhdistys ry. Hankasal-
men kotiseutuyhdistyksen julkaisuja 4.
- Kaila, P. Pietarila & P. Tomminen, H. 1987. Talo kautta aikojen: Julkisivujen histo-
ria. Helsinki: Rakentajain kustannus Oy.
- Kaila, P. 2004. Talotohtori: rakentajan pikkujättiläinen. 12.p. Helsinki: Werner Sö-
derström osakeyhtiö.
- Keski-Suomen museo. 1984. Keskisuomalaisen kulttuuriympäristön hoitaminen.
Jyväskylä: Keski-Suomen museo. Keskisuomalaisia rakennustutkimuksia III.
- Kolehmainen, U. 2015. Tiedottaja. Hankasalmen kotiseutuyhdistys ry. Haastattelu.
18.3.2015.
- Kostet, J. 2010. Onko suomalaisella museolla aatteellista perustaa? Teoksessa:
S. Pettersson & P. Kinanen (toim.) Suomen museohistoria. Helsinki: Suomalai-
sen kirjallisuuden seura, 17–26.
- Kuitunen, A. & Partanen, H. 2015. Joutsan kotiseutuyhdistys ry. Haastattelu.
13.2.2015.
- Kukkamo, H. 1999. Keuruun kotiseutumuseo 40 vuotta. Karhunsoutaja VI: Keu-
russelän Seura ry:n kotiseutujulkaisu, 14–35.
- Kukkamo, H. 2015. Puheenjohtaja. Keurusselän Seura ry. Haastattelu. 22.1.2015.
- Laine, M. & Orrenmaa, A. 2012. Rakkaat vanhat puutalot. 2. p. Helsinki: Otava.
- Mattila, M., Kaukonen, M. & Salmela, U. 2006. Opas paikallismuseon hoitoon.
Helsinki: Museovirasto.

- Mikkola, J. & Böök, N. 2011. Ikkunakirja: Perinteisen puuikkunan kunnostaminen. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Moreeni.
- Musikka, M. 1976. Joutsan kirja. Joutsa: Joutsan kunta ja seurakunta.
- Olkkonen, V. 1997. Miekkainpetäjä tuulella soittaa... Jämsän kotiseutuyhdistyksen vaiheita 1947–1997. Jämsä: Jämsän kotiseutuyhdistys ry.
- Pietiläinen, R. 2013. Kuoreveden kotiseutumuseo 50 vuotta. 4.8.2013.
- Pietiläinen, V. 2015. Puheenjohtaja. Kuorevesi-Seura ry. Haastattelu. 22.1.2015.
- Rainio, J. 1993. Katsaus Keurusselän Seuran 50-vuotiseen toimintaan. Karhunsoutaja V: Keurusselän Seura ry:n kotiseutujulkaisu, 15–21.
- Seppänen, H. 1970. Jämsänkosken kotiseutuyhdistyksen historiikki. Jämsä: Jämsänkosken kotiseutuyhdistys r.y.
- Stenfors, P. 2007. Suomalainen kotiseutuliike 1894–1944. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Suomen museoliitto. 2015. Museohaku. [Verkkosivu]. Helsinki: Suomen museoliitto. [Viitattu: 11.2.2015]. Saatavana: <http://www.museot.fi/museohaku/>
- Turunen, H. 1996. Yhteistyössä vaikuttaen – kotiseututoimintaa Suomessa 1990-luvulla. Oulainen: Suomen kotiseutuliitto, Oulaisten kotiseutuyhdistys.
- Turunen, H. 2004. Suomalainen kotiseutuliike 1945–2000. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Valonen, N. & Vuoristo, O. 1994. Suomen kansanrakennukset. Helsinki: Museovirasto.
- Vuolle-Apiala, R. 2006. Hirsitalon kunnostaminen. Helsinki: Multikustannus.
- Vesteri, K. 2004–2007. Museo24. [Verkkosivu]. Jämsä: Jämsän kaupungin kulttuuritoimi. [Viitattu: 3.2.2015]. Saatavana: <http://www.museo24.fi/>
- Ympäristöhallinto. 21.1.2014. LAPE – laatua perinnerakentamiseen ja ympäristöhoitoon. [verkkosivu]. Keski-Suomen ELY-keskus. [Viitattu: 5.4.2015]. Saatavana: <http://www.ymparisto.fi/lape>

